

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»**

СТРАНТ МИРОСЛАВА МИКОЛАЇВНА

УДК 342.07:349.6

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЩОДО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор
Бортник Надія Петрівна,
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»,
завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Ігонін Руслан Владиславович,
Державне підприємство «НАЕК «Енергоатом»
Кабінету Міністрів України,
провідний юрисконсульт
відділу економічної безпеки та комплаєнсу

доктор юридичних наук, професор
Тильчик Ольга Віталіївна,
Університет Державної фіскальної служби України,
професор кафедри фіскальних розслідувань

доктор юридичних наук, професор
Христинченко Надія Петрівна,
Західноукраїнський національний університет,
професор кафедри кримінального права та процесу,
економічної безпеки та правоохоронної діяльності

Захист відбудеться «20» квітня 2021 р. о 10-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, ауд. 226 головного корпусу)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «19» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Важливість навколишнього природного середовища важко переоцінити, адже без нього не було б існування жодної людини, тварини чи рослини. Чисте та безпечне природне середовище забезпечує право на життя. Однак, незважаючи на доволі поширені заклики про створення більш безпечного довкілля, що були підкріплені низкою конвенцій та глобальних домовленостей стосовно сучасної проблеми навколишнього природного середовища, яке перебуває під загрозою, здійснення таких заходів є, щонайменше, сумнівним і недостатнім. Відтак, зусилля держав для здійснення узгоджених принципів і механізмів для забезпечення екологічної безпеки не можна вважати задовільними.

Деградація навколишнього природного середовища посилила руйнівний вплив стихійних лих і, на жаль, продовжує провокувати подальше їх виникнення. Різке збільшення масштабних катастроф, зафіксованих за останні півстоліття, є тривожним свідченням цієї тенденції. Згідно зі статистикою міжнародних екологічних організацій, понад два мільярди людей постраждали від таких катастроф за останнє десятиліття, стали екологічними біженцями, водночас, економічна шкода завдана у цей період, перевищила разом узятую шкоду за попередні чотири десятиліття¹. Натомість, якщо зміна клімату і надалі спричинятиме виникнення повеней, спекотних періодів, посухи, штормів, буревіїв тощо, цей темп може значно прискоритися.

Попри сучасну ідеологію, яка зводиться до того, що зміна клімату, може становити суттєву загрозу безпеці, а самі екологічні проблеми в широкому масштабі значною мірою фігурували в дискусіях щодо переосмислення поняття «безпека», сьогодні доводиться констатувати, що ця проблематика не завжди адекватно враховується у національній правовій політиці, стратегіях безпеки, розвитку чи гуманітарної діяльності. Варто акцентувати увагу на відсутності ефективних структур міжнародного управління для боротьби зі зміною клімату, вирубкою лісів та опустелюванням, а також на неадекватному впровадженні та забезпеченні виконання державних, регіональних і глобальних угод.

Для України період останніх десятиліть також характерний високим рівнем забруднення навколишнього природного середовища, його виснаження, руйнування в результаті впливу швидкості розвитку виробництва, збільшення міської агломерації, зростання кількості відходів, господарської й іншої діяльності, що супроводжуються наростанням проблеми екологічної безпеки. Найбільш ефективним механізмом, спрямованим на зведення до мінімуму вищевказаного рівня, є гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище, забезпечення екологічної безпеки. Це має на увазі встановлені та розвинені державою засоби забезпечення та захисту середовища

¹ McDonald, Matt (2013) 'Discourses of Climate Security', *Political Geography*, 33: 43–51.

проживання, рекреації, рівня життя та праці, які відповідають сформованим екологічним, санітарно-епідеміологічним, гігієнічним стандартам, що передбачає придатну для вживання воду, якісні продукти харчування, незабруднене атмосферне повітря.

Отже, екологічна безпека як одне з найважливіших питань сьогодення дійсності, що відображає вплив людської діяльності в різних галузях на навколишнє природне середовище, вимагає прискіпливішої уваги з боку науковців і практиків. Індуковані природою та людиною чинники глобальних змін довкілля все частіше сприяють, викликають або активізують етнічні, релігійні чи політичні конфлікти і можуть призвести до насильства та викликати потребу у миротворчості. Дискурс про безпеку людини повинен зосереджуватись на екологічному вимірі, особливо на взаємодії між людиною чи людством як причиною, й одночасно, жертвою чинників глобальних змін навколишнього природного середовища, – і в контексті антропогенної, і природної мінливості.

Доводиться констатувати, що єдиного розуміння змісту забезпечення екологічної безпеки в природокористуванні, адекватного механізму його реалізації органами публічної влади в науці адміністративного права, а також у сфері правового регулювання відносин природокористування, дотепер все ще не вироблено.

Однак, діяльності органів публічної влади у цій сфері становить особливу складову забезпечення екологічної безпеки держави – її конституційно визначеним обов'язком. Державне управління у галузі природокористування, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки, для однакового розуміння цього явища, можна визначити як вольову і системну діяльність органів публічної влади, яка має бути спрямована на позитивне впорядкування суспільних відносин, що складаються стосовно раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища, урегульованого нормами національного законодавства, з метою досягнення сприятливого навколишнього природного середовища для людини, збереження природних екосистем і біологічного різноманіття та забезпечення екологічної безпеки.

З огляду на викладене вище, а також враховуючи недостатність наукових адміністративно-правових розробок, наявність практичних правових проблем, колізійність чинних норм та принципів визначено потребу адміністративно-правової характеристики діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів.

Триваючі проблеми, що виникають у сфері екології стали поштовхом для їх наукового осмислення з різних позицій багатьма вченими. Так, теоретико-методологічне підґрунтя дослідження склали праці відомих українських і зарубіжних вчених, з-поміж яких: С. Алексєєв, О. Балинська, Ю. Баулін, Ю. Білас, В. Вовк, Т. Гарасимів, О. Гришук, Д. Гудима, Н. Гуророва, Ю. Делія,

О. Дудоров, І. Жаровська, В. Зеленецький, В. Касьян, М. Кельман, Д. Керімов, В. Ковальчук, А. Козловський, М. Козюбра, В. Копейчиков, М. Костицький, Н. Кушнарєнко, О. Лазор, О. Литвинов, С. Лихова, С. Максимов, В. Нерсєсянц, Н. Оніщенко, П. Рабінович, О. Скрипнюк, С. Сливка, В. Сташис, Н. Стецюк, П. Стецюк, А. Токарська, В. Тацій, М. Хавронюк, В. Шаповал, В. Шейко та ін.

Наукові праці таких вчених, як: В. Андрейцев, П. Андрушко, Г. Анісімова, Г. Балюк, С. Боголюбов, М. Брінчук, М. Васильєва, А. Гетьман, В. Зуєв, І. Каракаш, Н. Кобецька, Т. Коваленко, О. Колбасов, В. Костицький, С. Кравченко, М. Краснова, Ю. Краснова, А. Кулинич, Н. Малишева, В. Мунтян, В. Попов, Н. Титова, Ю. Шемшученко та ін., окреслюють значний спектр екологічних питань.

Адміністративно-правова характеристика діяльності органів публічної влади у досліджуваній сфері, пошук оптимального механізму забезпечення екологічної безпеки спирається на положення розроблені у працях В. Авер'янова, І. Арістової, О. Бандурки, Д. Беззубова, А. Берлача, В. Білоуса, І. Бородіна, Н. Бортник, М. Гаврильців, С. Додіна, С. Єсімова, В. Заросила, Р. Ігоніна, Р. Калюжного, М. Коваліва, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, М. Корнієнка, О. Кузьменко, Н. Литвин, І. Личенко, Т. Мацелик, Н. Нижник, В. Ортинського, О. Остапенка, В. Петкова, С. Петкова, О. Тильчик, Н. Христинченко, Х. Ярмакі та ін.

Вагомий внесок у питання забезпечення екологічної безпеки та діяльності органів публічної влади окремих зарубіжних авторів, зокрема: Т. Lenton, А. Lyon, G. Grossel, M. Burgman, S. Carpenter, E. Bennett, P. Hansen, J. Hellou, M. Scheffer, K. Wilson, J. Brownstein та ін.

Незважаючи на чималий науковий доробок з обраної теми, адміністративно-правова характеристика діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів не стала предметом комплексного наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року; спрямована на реалізацію Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015; пункту 3.4.2.9 «Аграрне, екологічне та земельне право» Основних наукових напрямів і найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національних академій наук України на 2019–2023 роки; Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

Тема дисертації відповідає науковому напрямку Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку

державності в Україні», затвердженому Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» від 24 червня 2014 р., протокол № 5, а також безпосередньо пов'язана з науково-дослідною роботою кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини і громадянина в умовах інформаційного суспільства» (державний реєстраційний номер № 0116U004099).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є адміністративно-правова характеристика діяльності органів публічної влади у сфері забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів, удосконалення системи, методів і напрямів розвитку державного управління в галузі навколишнього природного середовища в нових соціально-економічних та екологічних умовах, аналіз чинного законодавства, що регламентує питання охорони довкілля та виявлення основних тенденцій розвитку законодавства, що забезпечує екологічну безпеку держави та вироблення на цій основі оптимального адміністративно-правового механізму управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

- охарактеризувати джерелознавче підгрунття, що стосується проблематики дослідження;
- визначити методологічні засади адміністративно-правової характеристики діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки;
- подати аналіз сучасної екологічної кризи та окреслити заходи протидії їй в умовах глобалізації;
- здійснити загальну характеристику стану навколишнього природного середовища в контексті Сталого розвитку України та Порядку денного на XXI століття;
- провести загальнотеоретичний аналіз генези та динаміки розвитку законодавства, що регулює екологічну сферу;
- визначити галузеві особливості правового регулювання екологічної сфери;
- проаналізувати адміністративно-правові гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище;
- здійснити аналіз діяльності Верховної Ради України щодо природокористування, охорони природи та екологічної безпеки;
- визначити повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері природокористування, охорони природи – загальної та спеціальної компетенції;
- розглянути питання реалізації повноважень ОМС в екологічній сфері у контексті Європейської хартії місцевого самоврядування;
- з'ясувати проблематику судового захисту інтересів держави у сфері

охорони навколишнього природного середовища;

- визначити правовий вплив на суспільні відносини у сфері екологічної безпеки у контексті механізму правового регулювання;

- проаналізувати нормативну основу механізму адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки;

- з'ясувати інституційну основу механізму адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки;

- встановити інструментальну основу механізму адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки;

- окреслити напрями підвищення ефективності механізму адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки;

- подати характеристику правової політики держави у сфері екології в умовах трансформаційних перетворень в Україні;

- розглянути доктринальний підхід до визначення екологічної шкоди в Європейському Союзі та Україні;

- здійснити поглиблений аналіз ліцензійно-дозвільних засобів забезпечення екологічної безпеки.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, в яких органи публічної влади здійснюють свою діяльність, спрямовану на забезпечення екологічної безпеки держави з урахуванням глобалізаційних викликів.

Предмет дослідження – адміністративно-правова характеристика діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження подана багаторівневою методологією: філософською (світоглядною) з її принципами пізнання; методологією окремих сфер наукового знання (теорії права, загальної теорії безпеки, адміністративного права, екологічного права та ін.); загальнонауковою з її загальнонауковими методами дослідження; методологією конкретних наук зі специфічними методами і системою конкретних підходів в науковому пізнанні в залежності від характеру об'єкта дослідження.

Зокрема, при дослідженні окремих сторін обраного об'єкта застосовано різноманітні філософські підходи: системно-філософський, структурно-філософський, структурно-організаційний, аксіологічний, просторово-часовий, цивілізаційний, геополітичний і світосистемний (*усі Розділи дослідження*).

Такий інструментарій аналізу об'єкта дослідження дозволив виявити діалектику загального і конкретного, сутності і явищ, детермінізму й індетермінізму, обґрунтувати економічну, соціокультурну і світоглядну детермінацію екологічної безпеки, її національні й міжнародні, світосистемні й геополітичні аспекти (*Розділ 1, підрозділи 2.1, 4.1, 4.5, 5.2*).

Реалізовано міждисциплінарний підхід з використанням теоретичних напрацювань інших наук, виявлені характерні риси і функції екологічної безпеки, як цілісної системи взаємопов'язаних елементів (*Розділи 2, 3, підрозділи 4.2, 4.5*,

5.1). У підсумку, подолано фрагментарність дослідження об'єкта і досягнуто його соціально-філософської глибини на основі загального комплексного підходу до дослідження (*усі Розділи дослідження*).

Окрім того, в процесі дисертаційного дослідження використано низку спеціальнонаукових методів: історико-юридичний – для формування наукового уявлення про історичні етапи забезпечення екологічної безпеки; загальнотеоретичного аналізу генези та динаміки розвитку законодавства, що регулює екологічну сферу (*підрозділи 1.1, 2.1, 5.3*); формально-логічний (дедукції, індукції, визначення і поділу тощо) – для характеристики діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки та аналізу адміністративно-правового механізму регулювання діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки (*Розділи 3, 4*).

З метою формування емпіричної частини дослідження застосовано методи статистичного спостереження (анкетне опитування, аналіз документів, спостереження), зведення і групування, а також математичний аналіз отриманих статистичних даних (*підрозділи 1.4, 4.1, 4.5, Розділи, 3, 5*). Для формування висновків та узагальнень результатів дослідження використано досягнення формальної логіки та деонтологічної логіки.

Емпіричною базою дослідження став аналіз статистичних даних щодо діяльності органів публічної влади у сфері забезпечення екологічної безпеки, міжнародних правозахисних організацій, судова практика України та Європейського суду з прав людини щодо захисту екологічних прав людини, а також результати авторського соціологічного опитування 412 респондентів – працівників Департаментів та управлінь екології та природних ресурсів, а також органів місцевого самоврядування у Львівській, Рівненській, Київській, Івано-Франківській, Миколаївській, Закарпатській та Вінницькій областях.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна визначається тим, що дисертація є однією з перших в науці адміністративного права комплексних наукових праць, яка спрямована на з'ясування змісту, сутності та сучасного стану забезпечення екологічної безпеки в умовах глобальних викликів; дослідження досвіду становлення правових основ та реформування державного управління у сфері забезпечення екологічної безпеки органами публічної влади України та провідних держав світу.

Інноваційний характер має постановка проблеми та запропоноване вирішення проблеми, що полягає у такому:

уперше:

– екологічна безпека розглянута у контексті національної безпеки держави, а також, що найголовніше, безпеки людини. Центральною ідеєю висловлено те, що проблеми у сфері забезпечення екологічної безпеки, зокрема дефіцит ресурсів, погіршення стану довкілля, виснаження озонового шару тощо, можуть призвести до жорстоких конфліктів між державами та суспільствами, що не можна відокремлювати від глобальної безпеки. При

цьому пріоритет повинен ставитись на безпеці людини, а отже, діяльність органів публічної влади має концентруватись на питаннях вразливості та спроможності вирішувати проблеми суспільства, яке стикається з природними та техногенними небезпеками в умовах, що стрімко змінюються. Констатовано, що в чинному законодавстві термін «екологічна безпека» не набув нового еколого-правового змісту і, в певному сенсі, повторює положення природоохоронного законодавства;

– у зв'язку з новими викликами у сфері екологічної безпеки, обґрунтовано доцільність перегляду в окремому законі визначення екологічної безпеки, уточнивши специфіку, понятійний апарат, включивши поняття і оцінку загроз, збитків, ризиків, викликів, як основу для формулювання самої безпеки. Розширене поняття «екологічна безпека» має включати нормативи та методикку оцінки загроз, варіативність дій щодо забезпечення безпеки;

– спрогнозовано пріоритети в адміністративно-правовому регулюванні діяльності органів публічної влади у сфері забезпечення екологічної безпеки, які мають бути спрямовані на протидію існуючим екологічним небезпекам шляхом їх пригнічення, локалізації, нейтралізації та спрямування на подолання впливу екодеструктивних чинників та уникнення руйнування екологічної рівноваги системи «довкілля – людина – економіка», що забезпечить концентрацію засобів та зусиль для локалізації дестабілізуючих чинників та мінімізацію наслідків їх екодеструктивного впливу;

– визначено, що стратегічний набір інструментів стійкої реалізації екологічної безпеки органами публічної влади повинен базуватись на засобах адміністративного та контрольного впливу: стандартах, ліцензіях; контролі в місцях забруднення; реалізації принципу невідворотності відшкодування завданої шкоди забруднювачем;

– доведено необхідність поглиблення співробітництва у сфері екології на міждержавному рівні не тільки з точки зору сфери та глибини регулюючого впливу, а й використовуваних джерел;

– з огляду на появу нових глобальних загроз – кліматичних, генетичних, біосферних тощо, – обґрунтовано потребу внесення у законодавство визначень усіх видів екологічної безпеки, при цьому такий підхід має стати пріоритетним. Вказані терміни доцільно закріпити у базовому законі «Про охорону навколишнього природного середовища» та інших законодавчих актах, що регулюють питання екології;

– сформульовано авторський перелік параметрів оцінки ефективності функціонування механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки в Україні, до яких віднесено: відсутність (або зниження) оскаржень нормативно-правових актів (скасування таких); зменшення кількості правопорушень у сфері екології; реалізація прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права; розуміння та сприйняття сенсу, змісту правових норм суб'єктами забезпечення екологічної безпеки, використання

правових норм. Доведено, що з метою досягнення ефективності механізму адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки необхідні: контроль функціонування; виявлення недоліків у нормативно-правовому закріпленні, причин неефективності і усунення їх; оновлення нормативно-правової основи відповідно до обставин, що змінюються; співвідносність засобів реалізації з існуючими суспільними потребами; усунення перешкод, що виникають на шляху реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів;

удосконалено:

– положення про доцільність проведення «районування» країни за видами та ступенем екологічних загроз, з виділення окремо екологічної безпеки у степовій частині півдня України, гірських районів Карпат з особливими природно-кліматичними умовами;

– тлумачення екологічної експертизи, та з огляду на принципову необхідність вартісної, економічної оцінки заходів забезпечення екологічної безпеки, доведено потребу розробки методології альтернативних оцінок заходів щодо екологічної безпеки та рівнів загроз;

– визначення поняття окремих категорій, з-поміж яких: «альтернативна оцінка заходів забезпечення екологічної безпеки», «моніторинг стану довкілля», «екологічні ризики», «екологічна шкода», «глобальні екологічні загрози»;

– положення про доцільність більш чіткого виділення в національному законодавстві не тільки рівнів екологічної безпеки, а й об'єктів і суб'єктів екологічної безпеки. Запропоновано розмежування об'єктів екологічної безпеки: людина, територіальна громада, держава, екосистема. Доведено, що екологічна безпека території не дорівнює безпеці біоценозу, безпека окремої людини та безпека, наприклад, міського середовища – різні величини, а отже, підходи до її забезпечення повинні бути різними;

– тезу про необхідність запровадження державно-приватного партнерства для забезпечення екологічної безпеки, адже це не тільки спосіб мінімізувати бюджетні витрати в умовах обмеженості ресурсів, а й прояв загального принципу солідарності публічного і приватного у сфері, що однозначно виступає середовищем для формування публічного інтересу. Підкреслено, що передача управлінських функцій держави недержавним організаціям – це актуальне адміністративно-правове завдання, яке зачіпає інтереси суспільства. Управлінські функції держави, якщо це доцільно, на підставі закону, можуть бути передані суб'єктам, які не є органами публічної влади, що дозволить скоротити неефективне втручання держави в економіку, зменшить витрати бізнесу на подолання адміністративних бар'єрів. Обґрунтовано, що публічне адміністрування у сфері забезпечення екологічної безпеки вступило у період докорінного перетворення з метою приведення у відповідність до сучасних умов. Зміст публічного адміністрування у сфері забезпечення екологічної безпеки не може характеризуватися тільки у традиційних для національного адміністративного права термінах – державне

управління, діяльність органів виконавчої влади, адміністративна діяльність;

– тезу про важливість світових та європейських інституційно-діяльнісних міжнародно-правових гарантій забезпечення екологічної безпеки, зокрема, впровадження висновків Європейського Суду з прав людини у національне законодавство з метою встановлення гарантій дотримання, захисту та відновлення основоположних прав громадян у сфері екології;

набули подальшого розвитку:

– систематизація джерельної бази дослідження на основі чого виокремлено дев'ять груп джерел: 1) міжнародні документи у сфері забезпечення екологічної безпеки та захисту навколишнього природного середовища; 2) чинні нормативно-правові акти України, зарубіжних держав, проекти законів України, присвячені питанням довкілля; 4) наукові праці з питань загальної теорії держави і права, філософії права, в яких досліджуються екологічні права людини; 5) наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених-класиків та сучасних дослідників з адміністративного та екологічного права; 6) джерела, в яких висвітлено питання міжнародно-правових гарантій забезпечення екологічної безпеки; 7) наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців, в яких розкриваються галузеві аспекти екологічної безпеки, її юридичного забезпечення в Україні та в інших державах; 8) правові періодичні видання, Інтернет-видання, в яких висвітлюються окремі аспекти екологічної безпеки, стану навколишнього природного середовища, а також наводяться соціологічні та статистичні дані; 9) матеріали юридичної практики, діяльності судів України та ЄСПЛ;

– концептуальні підходи, загальнонаукові і спеціально-юридичні методи та способи дослідження діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів;

– розгорнутий аналіз діяльності органів публічної влади загальної та спеціальної компетенції у галузі захисту навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки;

– питання розгляду забезпечення екологічної безпеки, як базового конституційного принципу, що перебуває у сфері публічного права, з огляду на що, звернуто увагу на необхідність розробки методики залучення населення (громадян), громадських організацій інститутів громадянського суспільства до обговорення стратегічних, довгострокових планів щодо забезпечення екологічної безпеки;

– комплексний правовий аналіз міжнародно-правових документів у галузі забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього середовища та захисту екологічних прав людини в як основі правового механізму забезпечення екологічної безпеки;

– осмислення особливостей галузевого правового регулювання забезпечення чистоти атмосферного повітря, захисту біологічного різноманіття, розвитку законодавства у сфері відходів;

- інтерпретація поняття нормативної, інституційної та інструментальної основи механізму адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки;
- загальна характеристика стану навколишнього природного середовища в контексті Сталого розвитку України та Порядку денного на XXI ст., та вироблення на цій основі пропозицій щодо удосконалення правової політики держави у сфері екології в умовах трансформаційних перетворень в Україні;
- запропоновано зміни та доповнення до норм чинного законодавства у сфері навколишнього природного середовища та висловлено підтримку численних пропозицій створення Екологічного кодексу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять і науково-теоретичний, і практичний інтерес, а саме – можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення питань, пов'язаних з діяльністю органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів.

– *сфері правотворчості* – для удосконалення вітчизняного законодавства, що регулює сферу забезпечення екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища (*довідка юридичного управління Львівської обласної державної адміністрації № 01-27 від 27.01.2021 р.*).

– *правореалізаційній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, що забезпечують реалізацію права людини на безпечне природне середовище (*довідка Перемишлянської райдержадміністрації № 01-31/253 від 15.02.2021 р.*; *довідка Головного управління Національної поліції у Львівській області № 2665/3721 від 19.02.2021 р.*).

– *навчальному процесі* – під час викладання курсів «Адміністративне право», «Проблеми адміністративного права» та низки галузевих юридичних дисциплін: «Конституційне право», «Екологічне право», «Міжнародне право», «Діяльність ЄСПЛ», а також для підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів (*довідка Національного університету «Львівська політехніка» № 67-01-300 від 17.02.2021 р.*).

Особистий внесок дисертанта. Сформульовані й обґрунтовані в дисертації концептуальні положення, висновки і пропозиції одержані особисто здобувачем на основі аналітичного осмислення спеціальної літератури, міжнародних та внутрішньодержавних джерел законодавства, матеріалів практики діяльності органів публічної влади, статистичних даних, судової практики, інформаційних довідок тощо. Наукові напрацювання співавторів не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації висвітлено в доповідях і повідомленнях на таких науково-практичних заходах: «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 27–28 вересня 2019 р.); «Проблеми правової реформи та

розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 18–19 жовтня 2019 р.); *«Рівність у праві: історична ретроспектива і сучасність»* (м. Львів, 6 грудня 2019 р.); *«Права людини та національна безпека»* (м. Львів, 10 грудня 2019 р.); *«Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики»* (м. Одеса, 13–14 грудня 2019 р.); *«Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього»* (м. Дніпро, 10–11 січня 2020 р.); *«Veda a technologie: krok do budoucnosti»* (Praha, 22–30 unora, 2020); *«Modern scientific potential – 2020»* (Sheffield, February 28 – March 7, 2020); *«Naukowa przestrzeń Europy»* (Praha, 07–15 kwietnia 2020 roku); *«Генеza держави: філософсько-правова концепція»* (м. Львів, 30 квітня 2020 р.); *«Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку»* (м. Львів, 28 травня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та результати опубліковано в 48 наукових працях, а саме: одноосібній монографії, 26 статтях, з яких 4 – в іноземних профільних виданнях, 22 – у фахових журналах, з них 5 – включені до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз, в 20 збірниках тез наукових конференцій, 1 – додатково висвітлює матеріали дисертації.

Структура дисертації. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, що містять шіснадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, які розміщені на 65 сторінках (636 найменувань) та додатків (32 сторінки). Повний обсяг дисертації становить 505 сторінок, з них 385 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи; зазначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; висвітлено ступінь розроблення та методи наукового аналізу; визначено мету і завдання дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості щодо публікацій; вказано форми апробації та впровадження одержаних результатів.

Розділ 1 «Теоретико-методологічна основа адміністративно-правової характеристики діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів» містить три підрозділи.

У **підрозділі 1.1 «Джерелознавче підґрунтя дослідження та його понятійно-категоріальний апарат»** проаналізовано наукові праці, присвячені екологічній проблематиці у вітчизняній та зарубіжній юридичній думці. Зауважено, що екологічна проблематика розглядалась у досить широкому спектрі: філософія екології, охорона навколишнього природного середовища, запобігання правопорушенням в екологічній сфері, захист екологічних прав і законних інтересів людини і громадянина, екологічні виклики і загрози в глобалізованому суспільстві, відповідальність за екологічні правопорушення,

взаємодія правоохоронних органів та ОМС щодо забезпечення екологічних прав людини, питання правового статусу екологічних біженців тощо. Підкреслено, що сьогодення формує нові виклики в екологічній сфері та вимагає проведення постійних наукових пошуків, що дозволить забезпечити належний стан довкілля та запобігти негативному впливу на навколишнє природне середовище.

Виокремлено основні підходи до визначення ключових понять дослідження, зокрема таких як: «природа», «навколишнє природне середовище», «екосистема», «природокористування», «довкілля», «екологічна безпека», «рекреація», «атмосферне повітря», «надра», «викиди», «забруднення атмосфери», «екологічні права» та низки інших.

У підрозділі 1.2 *«Методологічні засади дослідження питань правового регулювання діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки»* зазначено, що питання методології є першочерговим для будь-якої галузі науки і юридичної зокрема, оскільки дозволяють визначити не тільки метод істинного пізнання, а й виявити інструментарій, тобто сукупність принципів і прийомів, що лежать в основі отримання такого знання. У прикладному аспекті істотною причиною для формування на методологічному рівні самостійного погляду на дослідження явищ еколога-правового характеру є, обґрунтування поняття «організаційно-правових механізмів екологічної безпеки» разом з визначенням основних її змістовних елементів.

З'ясовано, що перспективним напрямом дослідження еколога-правових проблем є вивчення права навколишнього середовища з позиції комплексного характеру. Потенціал вказаного прикладного методологічного інструментарію полягає у можливості вписувати норми права, які мають природоохоронний зміст, у систему права України, у законодавство про охорону навколишнього середовища, екологічну безпеку та раціональне використання природних ресурсів, в інші галузі законодавства, визначаючи характер взаємодії нормативно-правових актів, виходячи не тільки з властивої юридичної сили, а й з їх змісту.

Встановлено, що новим для науки екологічного права засобом пізнання, що має виражений методологічний зміст, варто визнати дослідження закономірностей появи та прояву недоліків, які притаманні екологічному праву, у межах загальної теорії дефектів права, розглянутих як регулятивні прорахунки та недоліки у вигляді неякісних нормативних структур (норм, їх окремих частин), що суперечать соціальній нормативності, зсередини руйнують і знижують регулятивний потенціал і соціальну цінність об'єктивного права.

У підрозділі 1.3. *«Сучасна екологічна криза та заходи протидії їй в умовах глобалізації»* аргументовано, що протистояння держав за природні ресурси щоразу активізується. Ліміт водних та мінеральних ресурсів набуває міжнародного значення, проблема полягає в тому, що саме це може стати причиною не тільки жорсткого політичного, а й військового протистояння.

Держави з низьким економічним розвитком можуть стати ареною військових дій чи навпаки спровокувати конфліктні ситуації у боротьбі за екологічні ресурси.

Констатовано, що світові кризи та виклики провокують появу глобальних проблем, спричиняють всеохоплююче, загрозливе становище держав, організацій, міжнародних інституцій та особи. Розвиток суспільства, науково-технічний прогрес та інформатизація всіх сфер життя провокує потребу вибору суспільством, що поставити в пріоритет – відновлюваність ресурсів, а в широкому розумінні це життя майбутніх поколінь, або подальше економічне зростання. Оновлена правова та соціальна ідеологія має постати на всіх рівнях – від всеосяжних транснаціональних корпорацій, до особистого розумного екологічного споживання.

Наголошено, що вказане питання ставить на порядок денний потребу створення та належної моніторингової діяльності за реалізацією комплексної необхідності розробки й реалізації спільної стратегії збереження досягнень цивілізації та входження соціуму в нову епоху генезису. Гармонійний розвиток всіх підсистем може бути досягнутий за рахунок спільної глобальної діяльності.

Розділ 2 «Гене́за формування та розвитку законодавства України в контексті досліджуваної проблематики» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Загальнотеоретичний аналіз законодавства, що регулює екологічну сферу: гене́за та динаміка розвитку»* зазначено, що правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища і здоров'я людини від впливу забруднюючих речовин реалізується різними галузями законодавства: конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного, охорони здоров'я, природоохоронного, природоресурсного, положеннями міжнародних конвенцій та угод, ратифікованих Україною.

Констатовано, що ефективність регулювання відносин з охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки та раціонального природокористування продовжує залишатися низькою, про що свідчить, передусім, стан довкілля на значній частині території України, погіршення здоров'я населення, виснаження природних ресурсів.

Практика показала, що зростання кількості актів в екологічному законодавстві слабо здатне впливати на таку ситуацію. Більше того, це призводить до посилення неузгодженості між нормативно-правовими актами, а іноді є прямим протиріччям, конкуренцією норм чинних законів та інших нормативно-правових актів, появою актів з невинувато вузьким предметом правового регулювання.

Тривогу викликає тенденція до заміни тих чи інших законів новими, у тому числі при збереженні багато в чому колишньої структури законодавчого акта. По-перше, тим самим порушується один з принципів розвитку законодавства – принцип стабільності, що дозволяє оновлювати закон при необхідності шляхом внесення у нього змін і доповнень. По-друге, нові акти і їх

проекти демонструють відхід від завойованих у правовому регулюванні екологічних відносин позицій, все частіше відповідають миттєвим економічним інтересам суспільства і навіть окремих груп на шкоду екологічним та іншим перспективним громадським інтересам. Така ситуація зумовлює те, що правове регулювання суспільних відносин, які складаються у сфері взаємодії суспільства і природи, має бути спрямованим, передусім, на забезпечення публічних інтересів.

У підрозділі 2.2 «Правове регулювання екологічної сфери: галузеві особливості» підкреслено, питання забруднення навколишнього середовища в Україні набуває значних масштабів. З поступовим зростанням продуктивних сил і розвитком споживчого ринку стрімко збільшився обсяг утворення виробничих відходів і відходів, що утворюються у результаті споживання населенням товарів і продукції, порушуються режими природних екосистем, створюються умови для порушення екологічної безпеки.

Наголошено, що відходи виробництва та споживання є не тільки джерелом істотного забруднення довкілля, порушують ґрунтовий шар, засмічують водні об'єкти, забруднюють атмосферне повітря, руйнують природні екологічні системи, вони також захаращують величезні території і чинять негативний вплив на здоров'я людини.

Звернуто увагу на необхідність правового забезпечення чистоти атмосферного повітря. Обґрунтовано, що максимальна ефективність проведених заходів у сфері охорони озонового шару Землі та атмосферного повітря можлива лише при забезпеченні активної взаємодії широкого кола держав і міжнародних міжурядових організацій. Водночас, це детермінує необхідність активного розвитку міжнародно-правового співробітництва у відповідній сфері на договірному та інституційному рівнях.

Проаналізовано правове регулювання у сфері захисту біологічного різноманіття та доведено потребу термінового вжиття рішучих заходів всеосяжним і належним чином на міжнародному, національному та місцевому рівнях для запобігання зміни у стані біологічного різноманіття та екосистем. Ці заходи повинні бути спрямовані на усунення прямих і непрямих чинників, що сприяють втраті біологічного різноманіття, і повинні бути адаптовані з урахуванням мінливих знань і умов.

Акцентовано на проблемі правового регулювання у сфері відходів. Обґрунтовано доцільність вдосконалення чинного законодавства, шляхом посилення методів правового впливу, що дозволить створити стабільну основу для регулювання суспільних відносин в цій сфері, забезпечити розвиток ринку вторинних матеріальних і енергетичних ресурсів, досягти поступового і послідовного зниження рівня негативного впливу на навколишнє природне середовище від накопичених і відходів, що утворюються в процесі виробництва і споживання.

У підрозділі 2.3 «Адміністративно-правові гарантії реалізації права на

сприятливе навколишнє природне середовище» право на сприятливе навколишнє природне середовище віднесено до групи соціальних прав людини. Обґрунтовано, що це право пов'язане з іншими існуючими системами прав, за правовою природою воно кореспондується з правом людини на життя та з правом людини на охорону здоров'я. Це обумовлено тим, що право людини на життя та право людини на охорону здоров'я пов'язано з правом на сприятливе навколишнє середовище, маючи однозначний предмет, способи регулювання права.

Підкреслено, що правове гарантування є специфічним процесом, який виступає невід'ємною складовою дії права як соціального процесу. Водночас, про гарантування взагалі не можна говорити як про процес, пов'язаний виключно з дією права. Гарантування, здійснюване державою за допомогою економічних, політичних, ідеологічних і інших засобів, відносно правового гарантування носить фоновий характер тією ж мірою, що і відносно дії права та правового життя суспільства. Правове гарантування не вичерпується юридичним гарантуванням. Вказана обставина зумовлює тим, що правове гарантування не може сприйматися виключно як спосіб забезпечення ефективності правового регулювання, похідним від сили держави, в тому числі – від сили державного примусу. Відповідно, вдосконалення системи юридичного гарантування і юридичних гарантій як засобів його здійснення не завжди забезпечує з необхідністю оптимізацію правового гарантування і підвищення ефективності дії права.

Визначено, що механізм гарантування права кожного на сприятливе навколишнє середовище формується тривалий час. Він складається з нормативної бази, сконцентрованої, переважно, у природоресурсному законодавстві. Важливим є прояв механізму гарантування у правовій дійсності, у правових відносинах, у свідомості, у вчинках людей. У широкому аспекті під терміном «гарантії» розуміється сукупність суб'єктивних і об'єктивних умов, спрямованих на ефективне здійснення прав людини, усунення можливих причин і перешкод неповного, неналежного використання та захисту від порушень.

У Розділі 3 «Характеристика діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки» містяться чотири підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Діяльність Верховної Ради України щодо природокористування, охорони природи та екологічної безпеки» позиціоновано особливе місце у вирішенні екологічних проблем, яке займає орган народного представництва – Верховна Рада України.

Наголошено, що вагомою інституційною гарантією конституційних прав і свобод людини та громадянина, зокрема й екологічних, виступає парламентський контроль. Функціональна характеристика парламентського контролю зводиться до двох форм – спостереження та перевірки. Ефективність парламентського контролю не може бути поставлена в залежність виключно від збільшення кількості конституційно-правових санкцій, оскільки основне

завдання парламентського контролю на сучасному етапі розвитку парламентаризму є не притягнення до відповідальності, а в отриманні достовірних і своєчасних відомостей про стан справ у державі, про порушення прав людини, корупційні факти й інші суспільно значущі обставинах, у необхідних випадках – звернення до державних органів, які уповноважені приймати рішення про притягнення до відповідальності винних осіб.

Особливе значення для діяльності Верховної Ради України щодо природокористування, охорони природи та екологічної безпеки, відіграють парламентські слухання. Фактично на парламентських слуханнях можуть обговорюватися будь-які актуальні та суттєві питання за участю представників науки, експертів, громадськості, оскільки основними цілями парламентських слухань є виявлення думки щодо законодавчого регулювання (поточного або наступного), проблем правозастосування у сфері суспільних відносин щодо природокористування, охорони природи і екологічної безпеки.

У підрозділі 3.2 «Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері природокористування, охорони природи і забезпечення екологічної безпеки», встановлено, що діяльність органів виконавчої влади загальної компетенції у сфері захисту навколишнього середовища, місцевих органів влади, територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади загальної компетенції у сфері захисту навколишнього природного середовища, за загальним правилом, здійснюється в межах кордонів відповідного місцевого органу, що охоплює його територію. Однак, використання територіального підходу при визначенні компетенції державної органу не означає, що цим елементом є відповідна територія.

Визначено, що першочерговим напрямом діяльності органів виконавчої влади загальної компетенції у сфері захисту навколишнього середовища є здійснення контрольно-наглядової функції, що визначає сутність цих органів. Однак, це не виключає реалізацію інших функцій. Повноваження органів виконавчої влади загальної компетенції у сфері захисту навколишнього середовища варто поділити на загальні, тобто повторювані в усіх органах виконавчої влади загальної компетенції у сфері захисту навколишнього природного середовища (пов'язані з проведенням перевірок, виданням приписів про усунення порушень обов'язкових правил, здійсненням провадження у справах про адміністративні правопорушення), і спеціальні, характерні для кожного органу окремо, зумовлені специфікою предметів відання, мети і завдань.

Констатовано, що основними повноваженнями у сфері охорони навколишнього середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки органу спеціальної компетенції є: державна політика; контроль за діяльністю міністерств, адміністративних відомств, підприємств, установ і організацій в галузі охорони навколишнього середовища; координація у сфері вивчення, відтворення, використання та охорони надр, доквілля, забезпечення

екологічної безпеки, збереження біологічного різноманіття, державний екологічний контроль та експертиза; притягнення до відповідальності за правопорушення у сфері екології; здійснюють заходи щодо поліпшення якості навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

У підрозділі 3.3 *«Реалізація повноважень органів місцевої влади в екологічній сфері у контексті Європейської хартії місцевого самоврядування»* констатовано, що вихідним у розумінні предмета та методів правового регулювання місцевого екологічного управління є загальнотеоретичний підхід до поняття правового регулювання та правового регулювання місцевого управління. В юридичній літературі відсутнє однакове розуміння самого терміна «правове регулювання». В одних випадках його розуміють, як правовий вплив, спрямований на впорядкування суспільних відносин, що здійснюється за допомогою особливого механізму, властивого тільки праву. В інших – як процес наділення учасників суспільних відносин правовими можливостями, обов'язками, відповідальністю.

За природою відносини у сфері місцевого екологічного управління є одночасно й управлінськими (як результат управлінської діяльності), й екологічними відносинами. Вони регулюються не тільки нормами екологічного права, але й нормами інших галузей права (адміністративного, місцевого (конституційного), фінансового, в окремих випадках цивільного та трудового). Головною особливістю цих відносин виступає комплексний характер, на що вказує включення складовими одних управлінських відносин щодо забезпечення якості – навколишнього середовища у контексті економічних, правових, організаційних та ідеологічних відносин. Правовідносини, що виникають при здійсненні місцевого екологічного управління, є різновидом правових відносин з усіма притаманними таким відносинам ознаками, визначаючи взаємозв'язок управлінських відносин з адміністративно-правовими.

У підрозділі 3.4 *«Судовий захист права на сприятливе навколишнє середовище»* зауважено, що юрисдикційна форма захисту прав громадян, що реалізується у межах судочинства, є найбільш цивілізованою і ефективною, а рівень судового захисту цілком обґрунтовано розглядається як головний показник правового характеру держави та демократичності суспільства. Український законодавець підтримує широкий доступ громадськості до процедур оскарження, оскільки будь-які критерії спеціальної процесуальної правоздатності національним законодавством не передбачені. Судова практика з цього питання в Україні різниться. На відміну від місцевих і апеляційних судів, суд (-и) вищої інстанції стають на бік захисту довілля, надаючи громадськості й неурядовим організаціям широкий доступ до правосуддя у справах про порушення природоохоронного законодавства.

У зазначеному контексті виділено пріоритетні напрями модернізації судового захисту права на сприятливе навколишнє середовище: вдосконалення організаційної структури судової влади (судоустрою); синхронізація процесу

розвитку судоустрою з реформуванням законодавства судового провадження і оновленням судових інстанцій; оптимізація судової юрисдикції та розвиток альтернативних способів вирішення правових спорів; розвиток інноваційних технологій здійснення судового захисту; поліпшення державного регулювання та правозастосовної практики виконання судових актів; приведення законодавства і юридичної практики у відповідність з міжнародно-правовими стандартами правосуддя та рішеннями Європейського суду з прав людини.

У Розділі 4 «Адміністративно-правовий механізм регулювання діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки» міститься три підрозділи.

У підрозділі 4.1 «Правовий вплив на суспільні відносини у сфері екологічної безпеки у контексті механізму правового регулювання» зазначено, що правовий вплив охоплює юридичні і неюридичні канали впливу. Правовий вплив характеризує право в дії, всі напрями та форми впливу права на суспільне життя, зокрема, й на функціонування права екологічної безпеки. У цьому випадку виділяються такі етапи або стадії правового впливу: стадія попереднього формування державної волі; стадія прийняття нормативного рішення; стадія реалізації проекту нормативно-правового рішення; стадія контролю за реалізацією проекту нормативно-правового рішення і оцінка результатів його дії.

Вказано, що визначальним методом правового впливу у контексті забезпечення екологічної безпеки є метод переконання, що полягає у формуванні у людей внутрішнього усвідомлення необхідності добровільного виконання приписів, що містяться у чинному законодавстві. Однак методи переконання повинні розумно поєднуватися з примусовими заходами, оскільки деякі люди утримаються від антигромадської поведінки тільки під страхом настання негативних наслідків.

Підкреслено, що примус традиційно розуміється як заперечення волі підвладного та зовнішній вплив на його поведінку. Оскільки розпорядження не виконано, підвладний протиставив свою волю волі пануючого, останній змушений, впливаючи на моральну, майнову, організаційну, фізичну сфери підвладного, перетворити його волю та домогтися підпорядкування. Натомість, констатовано, що тільки поєднання всіх умов може забезпечити ефективність механізму правового регулювання екологічної безпеки.

У підрозділі 4.2 «Нормативна, інституційна та інструментальна основи механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки» доведено, що кодифікація екологічного законодавства це завдання стратегічного характеру, що знімає необхідність врегулювати екологічні відносини, які існують нині, особливо, пов'язані зі специфікою забезпечення екологічної безпеки як відокремленого правового інституту, що не має власного правового регулювання на законодавчому рівні. Доведено потребу розробки та прийняття закону «Про екологічну безпеку», в якому

повинні знайти відображення положення, що закріплюють основні елементи механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки – нормативну, інституційну та інструментальну основи.

Інституційна основа механізму адміністративно-правового регулювання екологічної безпеки повинна бути представлена: законодавчо закріпленими, метою та завданнями забезпечення екологічної безпеки; суб'єктами адміністративного права, наділеними державою владними повноваженнями у цій сфері стосовно об'єкта управлінського впливу у сфері екологічної безпеки; принципами адміністративно-правового забезпечення національної безпеки, вираженими у діяльності відповідних суб'єктів права.

Стосовно методів і форм забезпечення екологічної безпеки як складових інструментальної основи й елемента відповідного механізму, зазначено, у широкому сенсі такі методи сприймаються як способи, за допомогою яких здійснюється вплив на об'єкти з метою практичного виконання завдань. Що стосується адміністративно-правових форм, то вони виступають у зовнішньому вираженні дії владних суб'єктів, що здійснюються у межах компетенції та викликають певні наслідки. Методи адміністративно-правового регулювання проявляються в реальному житті за допомогою адміністративно-правових форм, які обумовлюються змістом зазначених методів.

У підрозділі 4.3 *«Напрями підвищення ефективності механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки»*, наголошено, що від ступеня досягнення мети на різних етапах механізму правового регулювання безпосередньо залежатиме його ефективність. Це дозволить оцінити, дієвим був правовий вплив або з якихось певних причин не досягнуто тих результатів, на які розраховували суб'єкти правового регулювання. Крім цього, ефективність механізму правового регулювання також буде залежати від безлічі інших чинників, включаючи суб'єкт, об'єкт, набір застосовуваних засобів, способів і методів впливу.

Розглядаючи проблематику підвищення ефективності механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки щодо нормативної основи, звернуто увагу на необхідність створення єдиного понятійно-категоріального апарату теорії екологічної безпеки (як виду національної безпеки). У цьому випадку йдеться про вироблення спільних науково-обґрунтованих, чітких і недвозначних понять таких, наприклад, як: «безпека», «національна безпека», «види безпеки», «екологічна безпека», «загроза екологічної безпеки», «національні інтереси в екологічній сфері», «суб'єкт безпеки», «об'єкт безпеки», «механізм забезпечення екологічної безпеки» та інші.

У Розділі 5 «Актуальні питання вдосконалення правового регулювання діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізації» міститься три підрозділи.

У підрозділі 5.1 «Правова політика держави у сфері екології в умовах

трансформаційних перетворень в Україні», підкреслено, що суть правової політики у сфері екології можна зрозуміти, зазирнувши в історію її розвитку, вивчивши юридичні документи. Історичний аналіз розвитку та формування правової політики у сфері екології держави свідчить про те, що вона сформувалася не відразу, а пройшла кілька етапів. Виділяються три етапи формування державної правової політики у галузі екології, які поділяються на окремі періоди.

I етап включає два періоди. У першому періоді (IX – кінець XVII століття) мало місце розрізнене законодавство, що регулює охорону окремих природних ресурсів і носило, переважно, майновий характер.

У другому періоді (XVIII століття – до 1917 року) у зв'язку з розвитком продуктивних сил, зростанням народонаселення, появою дисбалансу екосистем, виникає необхідність в удосконаленні природоресурсного законодавства формуванні організаційних структур, покликаних здійснювати управління у галузі екології.

II етап поділяється на три періоди. Перший період (з 1917 по 1922 рік) характеризується розвитком українського природоресурсного та природоохоронного законодавства, пов'язаних з корінними змінами відносин власності на природні ресурси, із запозиченням деяких норм європейських країн (Польщі, Румунії), що регулюють зазначені відносини при здійсненні правової політики у сфері екології.

Відмінною рисою другого періоду 20-ті – 60-ті роки XX століття є подальший розвиток природоохоронного та природоресурсного законодавства, створення значної кількості органів управління у цій сфері.

Третій період 70-ті – 80-ті роки XX століття важливий з точки зору суттєвого оновлення природоресурсного та природоохоронного законодавства, почалось формування власне українське екологічне законодавство та створення системи спеціалізованих державних органів, покликаних забезпечувати здійснення правової політики у сфері екології.

III етап – 90-ті роки XX ст. – дотепер характеризується оновленням екологічного законодавства незалежної України, пов'язаного зі зміною та закріпленням основ державного ладу у Конституції України, а також, зміною зовнішньої політики держави пов'язаної з європейською інтеграцією, що відбувається на тлі погіршення якості навколишнього природного середовища у регіональному масштабі у зв'язку з глобальними та регіональними чинниками пов'язаними з агресією РФ щодо України.

У підрозділі 5.2 *«Доктринальний підхід щодо визначення екологічної шкоди в Європейському Союзі та Україні»* розглянуто зміни, що мають місце упродовж останнього десятиліття в соціально-економічній і політичній системі України та пов'язані з науково-технічним прогресом і зростання виробництва, окупацію частини території країни, які призвели до збільшення негативного впливу антропогенних чинників на екологічні системи держави. Водночас,

проведення реформ пов'язаних з інтеграцією України в європейський соціально-економічний простір значно підвищили роль права як регулятора суспільних відносин. Включення в обіг землі та природних ресурсів визначають актуальність вивчення ролі, функцій і можливостей правового механізму в сфері охорони навколишнього природного середовища, відшкодування екологічної шкоди та забезпечення екологічної безпеки. Дослідження правового феномена «екологічна шкода» необхідно для підвищення ефективності правового регулювання в контексті адаптації національного екологічного законодавства до вимог Європейського Союзу та впровадження у юридичну практику нормативних актів прийнятих на виконання директив Європейського Союзу.

У підрозділі 5.3 «*Ліцензійно-дозвільні засоби забезпечення екологічної безпеки*», зауважено, що ліцензування в галузі охорони навколишнього природного середовища має особливості у порівнянні з ліцензуванням в інших галузях. Його специфіка обумовлена: 1) роллю ліцензування у реалізації норм Конституції України, що закріпили основи відносин в екологічній сфері, в тому числі право кожного на сприятливе навколишнє середовище, на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням цього права, інші екологічні права громадян; 2) можливістю визнання ліцензування у галузі охорони навколишнього природного середовища, природокористування, забезпечення екологічної безпеки комплексним еколого-правовим інститутом, правова регламентація якого здійснюється за допомогою норм трьох галузей права – адміністративного, цивільного та екологічного.

3-поміж критеріїв введення екологічного ліцензування названо такі чинники: загроза екологічній безпеці, ймовірність створення у процесі здійснення виду діяльності необхідних і достатніх умов виникнення явищ, процесів й ефектів, реалізація яких може призвести до негативних впливів на навколишнє середовище і здоров'я населення; необхідність обмеження антропогенного впливу, яке виникає в результаті здійснення діяльності; необхідність забезпечення відповідності суб'єкта, який здійснює діяльність, вимогам у частині використання в процесі діяльності: праці осіб певної кваліфікації; певного обладнання; необхідність врахування осіб, які здійснюють діяльність, у розрізі виділених видів економічної діяльності з метою ведення державного обліку у галузі охорони навколишнього природного середовища; необхідність забезпечення контролю за дотриманням умов здійснення діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації комплексно подано адміністративно-правову характеристику діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів. Сформульовано висновки та пропозиції до зміни та доповнення норм чинного законодавства, основні з яких полягають у такому.

1. Констатовано, що актуалізація проблем екологічної безпеки має не тільки науково-правовий контекст, а передусім, суто практичний, що вклучає модернізацію підходів, понять та змісту. Термін «екологічна безпека» ще не набув нового еколого-правового змісту і в певному сенсі повторює положення природоохоронного законодавства. З огляду на нові виклики у сфері забезпечення екологічної безпеки доцільно в окремому законі переглянути визначення екологічної безпеки, уточнивши специфіку, понятійний апарат, включивши поняття і оцінку загроз, шкоди, ризиків, викликів, як основу для формулювання самої безпеки. Розширене трактування поняття «екологічна безпека» має включати нормативи та методіку оцінки загроз, варіативність дій щодо забезпечення безпеки, а також методологію альтернативних оцінок заходів щодо екологічної безпеки та рівнів загроз. Враховуючи принципову необхідність вартісної, економічної оцінки заходів щодо екологічної безпеки, необхідно розробити методологію альтернативних оцінок заходів щодо екологічної безпеки та рівнів загроз.

Забезпечення екологічної безпеки, як базового конституційного принципу, знаходиться у сфері публічного права, у зв'язку з цим необхідно розробити методіку залучення населення (громадян), громадських організацій інститутів громадянського суспільства до обговорення стратегічних, довгострокових планів щодо забезпечення екологічної безпеки, оскільки Положення про порядок роботи у Верховній Раді України із проектами законів, постанов, інших актів Верховної Ради України та Порядок залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на довкілля не охоплюють усіх сучасних технологічних можливостей.

2. Зазначено, що загальні філософські підходи, вчення про суще, цінності, загальнонаукові методи (абстрагування, моделювання, логічний, типології) у сукупності стали першою сходинкою пізнання феномена «екологічна безпека». Через категорії діалектичного мислення (постановку проблеми, висування гіпотез, формулювання суджень і умовиводів, визначення поняття) за рахунок відповідних принципів і методів виявлено загальні закономірності розвитку категорії «адміністративно-правове регулювання екологічної безпеки», встановлено такі специфічні якості, як: об'єктивність, історичний характер, внутрішня суперечливість і боротьба окремих її протилежностей. За допомогою законів герменевтики, використання формально-юридичного, порівняльно-правового методів здійснено спробу встановлення конкретних сутнісних і змістовних ознак екологічної безпеки, а також техніко-юридичних недоліків при викладі у законодавстві (неточність у формулюваннях і обсягах наданих прав і дозволів; використання абстрактних фраз; зайва бланкетність норм, внутрішня та зовнішня суперечливість нормативно-правових актів, що містять положення про екологічну безпеку).

Застосовані конкретно-соціологічні методи (спостереження, анкетування, аналіз письмових джерел тощо), що використовувалися для

збору емпіричного матеріалу, дозволили прийти до висновків, підкріплених конкретно історичною обстановкою, фактами, прикладами правозастосовної практики. Не відкидаючи всі існуючі підходи досягнення наукового знання, а навпаки, їх поєднуючи, зроблено спробу взяти від кожного те краще, що у кінцевому рахунку повинно сприяти розвитку уявлень про таку складну, багатогранну категорію, як екологічна безпека.

3. У контексті глобалізаційних викликів акцентовано увагу на тому, що на сучасному етапі розвитку державності та екологічної політики в умовах глобалізаційних криз варто говорити про розумне регулювання економічною та соціальною сферою людського існування. Така ідеологія розумного регулювання знаходить своє втілення в тому, що стає очевидним, що ні традиційне регулювання командного режиму, ні вільний ринок не дають адекватних відповідей на дедалі складніші і серйозніші екологічні проблеми, які протистоять світові. Це призводить до пошуку альтернатив, здатних вирішити екологічні проблеми і, зокрема, до вивчення більш широкого кола інструментів, зокрема, політичних, економічних, інформаційних стратегій та інструментів саморегулювання. Основним принципом екологічної політики повинен стати світовий комплексний механізм: одна держава не може вирішити питання глобального характеру, хоча варто позитивно оцінювати будь-які зусилля.

4. Констатовано, що правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища і здоров'я людини від впливу забруднюючих речовин та забезпечення екологічної безпеки реалізується різними галузями законодавства: конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного, а також міжнародними конвенціями і угодами, ратифікованими Україною.

Натомість, аргументовано, що завершення етапу формування нового законодавства у сфері екології ставить на порядок денний необхідність такої закономірної стадії вдосконалення законодавства – стадії систематизації, яка включатиме узагальнення та впорядкування накопиченого нормативного матеріалу, підвищення якості правового регулювання за допомогою роботи над змістом і формою нормативно-правових актів, усуненням наявних суперечностей у чинному законодавстві, розробку нових актів і еколого-правових норм для заповнення прогалин у правовому регулюванні відносин з охорони навколишнього природного середовища, природокористування, забезпечення екологічної безпеки.

Важливий вибір відповідних форм систематизації вказаного законодавства. Для систематизації у вигляді Екологічного кодексу потрібно поступове накопичення досвіду, який буде відображатися з часом на якості законопроектних робіт. Розробка теорії систематизації екологічного законодавства і на її основі єдиної концепції систематизації здатна зняти багато питань. Деякі з них можуть бути змодельовані виходячи з дослідження сучасних проблем.

5. Підкреслено особливу вагомість забезпечення чистоти атмосферного

повітря, адже стан атмосферного повітря в багатьох великих містах України характеризується високим рівнем забруднення. Головними джерелами забруднення повітря є промислові об'єкти, електростанції та транспорт, причому як первинне джерело атмосферного забруднення виступає металургійна промисловість. Натомість, максимальна ефективність проведених заходів у сфері охорони озонового шару Землі та атмосферного повітря можлива лише при забезпеченні активної взаємодії широкого кола держав і міжнародних міжурядових організацій. Водночас, це детермінує необхідність активного розвитку міжнародно-правового співробітництва у відповідній сфері на договірному та інституційному рівнях.

Зауважено, що Україна в своїй практиці результативно використовує потенціал міжнародно-правового співробітництва з питань охорони озонового шару і атмосферного повітря, демонструючи стійкий прогрес. Однак, напевно є виправданим констатувати повноцінну реалізацію відповідного потенціалу, враховуючи те, що Україні, незважаючи на широке коло прийнятих зобов'язань у сфері охорони озонового шару і атмосферного повітря, було надано певне фінансування для забезпечення цієї важливої роботи. Водночас, вважаємо, що такий стан передбачає необхідність проведення більш активної інформаційної роботи з метою формування у міжнародній спільноті належного розуміння екологічної ситуації України та ролі її екологічних систем у глобальному та європейському контексті.

6. Не менш важливим питанням захист біологічного різноманіття, яке тривалий час перебуває в центрі уваги міжнародної спільноти. Однак, погодитися з позитивною оцінкою досягнутого прогресу у цій сфері з точки зору забезпечення належного рівня правового регулювання ще досить важко, а отже неможливо говорити про належну ситуацію щодо правової системи збереження і сталого використання біологічного різноманіття. У цьому контексті стає очевидною недостатність зусиль держав-членів міжнародного співтовариства у використанні потенціалу міжнародно-правового регулювання, без якого подолання викликів сучасності, що стосуються забезпечення захисту біологічного різноманіття буде недосяжним.

7. Зміни у стані біологічного різноманіття та екосистем можна запобігти, за умови термінового вжиття рішучих заходів всеосяжним і належним чином на міжнародному, національному та місцевому рівнях. Ці заходи повинні бути спрямовані на усунення прямих і непрямих чинників, що сприяють втраті біологічного різноманіття, і повинні бути адаптовані з урахуванням мінливих знань і умов. В іншому випадку, окремі зусилля держав, зокрема й України, при відсутності механізму координації діяльності у відповідному напрямі не призведе до необхідних результатів з точки зору забезпечення захисту біологічного різноманіття.

8. Особливу проблему сьогодення становить поведження з відходами, а відповідно правове регулювання цієї діяльності. Одним з перспективних

способів використання відходів, що дозволяють не тільки знизити обсяги вже накопичених відходів, а й зменшити кількість новостворених, є їх переробка, залучення у вторинний обіг і використання як вторинних матеріальних чи енергетичних ресурсів. Повноцінна переробка відходів можлива при застосуванні селективного збору різних видів або в процесі сортування (в ході обробки) на спеціальних сміттесортувальних і сміттєпереробних заводах і підприємствах.

Розмежування відходів, які не підлягають вторинному використанню, тих, що можуть бути повторно використані, шляхом застосування різних згаданих раніше термінів («відходи» та «сировина» або «вторинні матеріальні ресурси»), відповідає підходу, який спостерігається у різних нормативно-правових актах і документах.

Створення відповідної правової основи для підвищення ефективності залучення відходів у вторинний обіг і для поведження з вторинними ресурсами заслугує підтримки, однак розробка подібних заходів повинна здійснюватися тільки з урахуванням наявних результатів наукових досліджень і актуальних досягнень науки (включаючи юридичну науку) і техніки.

9. Визначено, що адміністративно-правові гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище – це засоби, умови, способи, встановлені та розвинені державою, що створюють рівні можливості ефективного забезпечення та захисту довкілля та рекреації, рівня життя та праці, які відповідають сформованим екологічним, санітарно-епідеміологічним, гігієнічним стандартам, що передбачають придатну для вживання воду, якісні продовольчі продукти, незабруднене атмосферне повітря. Без гарантій реалізації названого права неможливо забезпечити стійкість екологічного правопорядку і охорони здоров'я людей навіть при відсутності шкідливого впливу природних умов. Однак без участі держави в процесі формування системи гарантій права на сприятливе навколишнє середовище забезпечення в реальній дійсності цього права є неефективним. Гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє середовище не тільки припускають дієву, гармонійну, упорядковану співпрацю громадянського суспільства та держави в особі її публічних органів, а й мають на увазі поєднання засобів і умов для реалізації такого права.

Констатовано, що серед правознавців немає єдиної думки щодо класифікації гарантій реалізації права людини на сприятливе навколишнє середовище. Так, виділяють загальні і юридичні гарантії. Загальні гарантії включають: матеріальні або економічні, політичні або ідеологічні, духовно-культурні або соціальні. Економічні гарантії права представляють матеріальний простір, де безперешкодно переміщуються фінансові кошти, існує конкуренція та свобода господарської діяльності, визнаються та захищаються всі види власності, передбачені чинним законодавством. Економічні гарантії права здійснюють належне партнерство між

громадянином і публічними органами, виробником і споживачем. Економічні гарантії відносяться до значущих чинників реалізації права на сприятливе навколишнє середовище. Гарантії здебільшого присутні не в правовій, а в матеріальній дійсності. На основі аналізу наукових позицій вчених у сфері адміністративного і екологічного права вказано, що складовою економічних гарантій права на сприятливе навколишнє середовище може виступати екологічна експертиза, проведена з метою забезпечення оптимального рівня користування природними ресурсами.

10. На підставі аналізу діяльності Верховної Ради України щодо природокористування, охорони природи та екологічної безпеки зроблено висновок, що парламентський контроль за реалізацією стратегічних актів щодо природокористування, охорони природи та екологічної безпеки – це діяльність, яка здійснюється Верховною Радою України, її органами та окремими посадовими особами у порядку та формах, визначених Конституцією та законами України, та полягає у перевірці й оцінці стану виконання завдань, визначених у відповідних актах, з метою своєчасного виявлення бездіяльності або несвоєчасної реалізації поставлених завдань та спонукання відповідальних суб'єктів за допомогою різних методів впливу до забезпечення їх належного виконання.

Зазначено, що вагому роль у діяльності Верховної Ради України щодо природокористування, охорони природи та екологічної безпеки відіграє Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики і природокористування, до предметів відання якого є проведення парламентських слухань.

Водночас підкреслено, що діяльність Верховної Ради України щодо природокористування, охорони природи та екологічної безпеки охоплює набагато більше напрямів. Утворюючий систему характер впливу суспільних відносин у сфері природокористування, охорони природи та екологічної безпеки, який формується у ході діяльності Верховної Ради України, на систему правовідносин, як і раніше, має для останніх системоутворюючий характер. Різниця тільки у тому, що у ході історичного розвитку характер природокористування, охорони природи та екологічної безпеки істотно змінився, якщо у попередні історичні періоди зазначена сфера виступала виключно економічним чинником впливу на право, то нині вона набула рис універсальної характеристики сукупності суспільних відносин, виступає як політичний, правовий та ідейний чинник.

11. Зазначено, що функціями центральних органів виконавчої влади у сфері природокористування, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки доцільно вважати основні напрями діяльності України у цій сфері, які реалізуються цими органами у межах повноважень, встановлених нормативно-правовими актами України, що мають певну форму реалізації, з метою забезпечення сприятливого довкілля для людини, збереження природних екосистем і біологічного різноманіття.

Встановлено, що визначення конкретних функцій державного управління у досліджуваній сфері ускладнене тим фактом, що серед фахівців у галузі управління та державного управління з цього питання немає єдиної думки, хоча в усіх теоріях проглядаються загальні аспекти. Натомість, на підставі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють діяльність центральних органів виконавчої влади у сфері природокористування, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки, доцільно зробити висновок про те, що цим органам притаманні функції: 1) вироблення державної політики, планування та нормативно-правове регулювання у галузі природокористування, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки; 2) облік, розпорядження і охорона природних ресурсів і об'єктів; 3) контроль і нагляд у сфері природокористування, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки.

Облікова функція центральних органів виконавчої влади у сфері природокористування, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки складається з низки послідовних дій: збір і отримання інформації про стан природного ресурсу або об'єкта, систематизація та фіксація цієї інформації в установленому порядку, аналіз отриманих даних і прогнозування. Здійснення цієї функції відбувається за рахунок основних процедур: моніторингу навколишнього середовища, обліку джерел забруднення та шкідливого впливу на навколишнє середовище, ведення державних природних кадастрів і окремих облікових документів (реєстрів, реєстрів). Проблематика реалізації цієї функції полягає в тому, що порядок ведення кадастрів регулюється нормативно-правовими актами різного рівня і різних відомств, що ускладнює створення єдиної системи збору, формування та зберігання інформації про природні ресурси і об'єкти.

Функція розпорядження природними ресурсами та об'єктами центральними органами виконавчої влади, як така, у законодавстві не виділяється. Хоча при аналізі нормативно-правової бази ця функція вбачається та зливається у певних положеннях з функцією охорони навколишнього середовища.

12. Визначено, що суспільні відносини, які становлять предмет правового регулювання місцевого екологічного управління, характеризуються: вольовим (вони не виникають просто так, а коли існує потреба у керованих об'єктах) і комплексним характером; наявністю особливого керуючого суб'єкта (органу виконавчої влади адміністративно-територіальної одиниці), який володіє владними повноваженнями і має певний правовий статус; можливістю врегулювання правом і вимагає юридичного впливу у певний період часу на території адміністративно-територіальної одиниці; їх взаємодією з політичними, соціальними, економічними та іншими відносинами; розвитком відповідно до закономірностей взаємодії суспільства та природи.

Суспільні відносини, що становлять предмет правового регулювання

місцевого екологічного управління, можуть бути класифіковані на ті, які врегульовані законами і нормативно-правовими актами центральних органів влади і нормативно-правовими актами адміністративно-територіальної одиниці щодо прямої вказівки на це в законі. Належне впорядкування та регулювання останніх повинно здійснюватися з урахуванням економічних, соціальних, інституціональних, геополітичних, природно-кліматичних, культурно-історичних і інших особливостей адміністративно-територіальної одиниці, що має особливе значення для досягнення ефективності правового регулювання місцевого екологічного управління.

Зміст предмета правового регулювання місцевого екологічного управління визначає специфіку юридичного впливу та вказує на методи правового регулювання, традиційно відомі як сукупність юридичних прийомів, засобів, способів впливу соціальних керуючих систем, що входять до апарату публічної влади, на соціально-правову сферу і на її елементи.

Доведено, що у межах діяльності органів місцевого самоврядування з адміністративно-правового регулюванню проблем забезпечення екологічної безпеки на територіях муніципальних утворень нині першочерговими питаннями повинні стати такі: 1) активізація прийняття цільових програм з питань забезпечення екологічної безпеки; 2) розробка комплексних схем охорони навколишнього середовища, що враховують питання екологізації виробництва та комунального господарства; перебазування, реформування екологічно небезпечних підприємств і організацій, розташованих на закріплених територіях, реабілітації територій, що звільняються; 3) прийняття нормативно-правових актів стосовно проведення громадських слухань щодо планованої або здійснюваної на території господарської діяльності; 4) розробка механізмів фінансового забезпечення місцевих заходів щодо забезпечення екологічної безпеки (наприклад, шляхом створення цільових бюджетних екологічних фондів), економічного стимулювання підприємств, які здійснюють заходи щодо забезпечення екологічної безпеки (шляхом введення пільгового кредитування таких заходів).

Для досягнення найбільшої ефективності вирішення питань екологічної безпеки на рівні місцевого самоврядування необхідно забезпечення максимальної доступності екологічної інформації для населення, що може бути досягнуто шляхом встановлення спеціальних інформаційних систем.

13. На підставі аналізу судової практики щодо захисту права на сприятливе навколишнє середовище виявлено одну з проблем правосуддя – недостатність знань у багатьох суддів у сфері охорони навколишнього середовища. Це призводить до прийняття неправомірних судових рішень і затягування процесу захисту права на сприятливе навколишнє середовище, оскільки заявники змушені звертатися у вищі судові інстанції, оскаржуючи винесені рішення. Часто відновити порушене право вдається тільки в касаційній інстанції. У разі, коли дію оскаржуваного акта судом не призупинено,

затягування процесу оскарження на тривалий строк загрожує серйозними негативними наслідками для навколишнього природного середовища.

Наголошено, що підвищенню ефективності судової діяльності сприяло б створення спеціалізованих екологічних судів, проведення періодичних курсів підвищення кваліфікації працівників суддівського корпусу, що дозволило б поліпшити правові знання у галузі екології, ознайомитися з нововведеннями екологічного законодавства і науковими розробками.

Зазначено, що в Україні судових рішень у справах, які стосуються довкілля, в загальному масиві документів, що генеруються судовою системою України, є дуже небагато. Більше того, переважну більшість із них становлять справи про притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності у цій сфері, позови компетентних органів про стягнення шкоди, заподіяної державі в результаті порушення природоохоронного законодавства, а також адміністративні позови суб'єктів господарювання про оскарження рішень, дій чи бездіяльності контролюючих органів. справи за позовами громадян чи інститутів громадянського суспільства на захист довкілля в суспільних інтересах взагалі поодинокі, а якщо такі позови подаються, то розглядаються тривалий час та без урахування тих негативних, як правило, незворотних наслідків для людей, природи та довкілля.

14. Встановлено, що сучасні тенденції розбудови України, як демократичної та правової держави, зумовили необхідність якісних змін у механізмі забезпечення реалізації прав людини, зокрема щодо системи реалізації права на безпечне для життя та здоров'я довкілля в Україні. Забезпечення ефективного функціонування інституційної системи права на безпечне для життя та здоров'я довкілля в Україні є важливим елементом для ефективного функціонування системи природних прав людини в Україні, з-поміж яких важливе значення має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні.

Розглядаючи загрози у сфері екологічної безпеки та їх вплив на стан національної безпеки (моніторинг реалізації Стратегії національної безпеки) у контексті аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України зроблено висновок, що інституціональна підсистема – це основа системи безпеки. Від цієї підсистеми залежить ключова роль у системі безпеки. Тут створюється нормативно-правова база, що визначає умови, можливості та межі функціонування системи, виробляються умови, які забезпечують ефективність функціонування механізму забезпечення безпеки, форми взаємодії з іншими підсистемами національної безпеки, а також міжнародними системами безпеки, а також істотною мірою визначаються мета та напрями функціонування цієї системи. Вказана підсистема повинна включати систему соціальних взаємодій особи, суспільства, держави в особі уповноважених органів влади та посадових осіб, які забезпечують організацію умов запобігання або ліквідації небезпек і загроз.

15. Правову політику у сфері екології подано як одну з форм прояву

державної політики, особливий вид цієї політики, що відображає стратегічні орієнтири та практичні напрями діяльності у правовій сфері життя суспільства, що наочно проявляється в документах стратегічного планування: Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року, Стратегії національної безпеки України, Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, Національній стратегії розвитку громадянського суспільства.

Доведено, що ефективна політика екологічної безпеки держави може бути такою за умови використання екологічних інновацій, під якими розуміють нові продукти, технології та способи організації виробництва, що забезпечують охорону навколишнього середовища. У широкому сенсі екологічні інновації, або «еко-інновації», можуть бути визначені як інновації, що містять у собі новий або модифікований процес, методи, системи та продукти, що приносять користь навколишньому природному середовищу й сприяють екологічній стійкості. Визначено, що інноваційні стратегії у формуванні та реалізації національної політики екологічної безпеки полягають у відновленні та оновленні системи державного стимулювання ресурсозберігаючих і природоохоронних розробок та їх відповідності вимогам стратегії сталого розвитку й екологічної безпеки країни, а також інтеграції екологічної політики шляхом вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління.

16. Зауважено, що в Україні на рівні законодавства закріплюється визначення шкоди навколишньому природному середовищу, проте трактується воно дуже вузько тільки як порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Водночас, при визначенні обов'язку, пов'язаного з відшкодуванням шкоди, перераховуються й інші форми заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу (ч. 2 та 3 ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Загальною проблемою для України і Європейського Союзу є те, що визначення поняття «шкода навколишньому природному середовищу» (в Україні) або екологічної шкоди (в ЄС) є фрагментарним. Різні компоненти та складові, або не розкриваються, або описуються через інші терміни, що навряд чи може сприяти координації законодавчих заходів, спрямованих на попередження екологічної шкоди, яка проявляється в різних формах. У зв'язку з цим доцільно закріпити легальне визначення поняття екологічної шкоди в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» та дати більш широке трактування визначення шкоди навколишньому природному середовищу. Відносно доктринальних підходів до поняття екологічної шкоди схожість полягає в тому, що безпосереднім об'єктом посягання визнається природа, а опосередкованим – здоров'я людини.

Натомість, у національній доктрині існує певна єдність, оскільки будь-яке погіршення навколишнього природного середовища розглядається як екологічна шкода. Отже, поняття «шкода навколишньому природному середовищу» в

законодавстві необхідно сформулювати як будь-яке погіршення стану навколишнього природного середовища», яке відбулося внаслідок порушення еколого-правових вимог, що спричинило деградацію природних екологічних систем і (або) виснаження природних ресурсів, і (або) надало негативний вплив на стан здоров'я людини. Це зумовлює необхідність в законодавстві при визначенні поняття шкоди навколишньому природному середовищу враховувати опосередкований негативний вплив на здоров'я людини.

17. Розглянувши ліцензійно-дозвільні засоби забезпечення екологічної безпеки зроблено висновок, що основною цільовою функцією системи ліцензійно-договірного регулювання у сфері екологічної безпеки є забезпечення раціонального використання природних ресурсів, виконання заходів з охорони навколишнього середовища, захист прав і законних інтересів людини від прямого, негативного впливу на фізичний і духовний стан з боку суб'єктів права природокористування, недопущення проникнення на ринок структур, які проводять незаконну, некваліфіковану та небезпечну діяльність.

Встановлено, що ліцензування впливає на формування системи екологічного менеджменту та рівноважну взаємодію виробництва з екологічною безпекою. Основна функція застосування ліцензійно-дозвільних засобів забезпечення екологічної безпеки полягає у відновленні, збереженні та примноженні чинників природного середовища, які забезпечують життя, адекватне рівню негативного впливу на навколишнє середовище, що дозволяє знизити рівень антропогенного навантаження на природні екосистеми.

Аналіз законодавства показує закономірності правової регламентації ліцензійно-дозвільних засобів забезпечення екологічної безпеки в аспекті розвитку техніки конструювання правових норм, що знаходять відображення в прагненні законодавця до консолідації правових норм щодо ліцензій та дозволів спочатку у межах кодифікованого закону або у законі «Про охорону навколишнього природного середовища», а потім – за допомогою відокремлення відповідних норм у профільних законах, в конкретизації ознак, пов'язаних з негативним впливом на екологічну безпеку.

Для вдосконалення екологічного ліцензування доцільно: внести зміни до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», закріпивши дефініцію «екологічне ліцензування», її правові основи, перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню; включити в Закон України «Про тваринний світ» вимоги про ліцензування природокористування щодо: полювання, змісту, розведення, акліматизації, переселення, гібридизації всіх диких тварин, в тому числі для науково-дослідних, освітніх цілей, для регулювання кількості. Внести доповнення, згідно з якими в зміст ліцензії будуть включені відомості про стать і вік виловлених тварин. Включити в Закон України «Про відходи» та відповідні підзаконні акти про транспортування вантажів, положення, що забезпечать залучення природоохоронного органу в процес ліцензування діяльності з транспортування небезпечних відходів.

18. У ході проведеного дослідження сформульовано низку інших законодавчих новацій, доцільність яких доведена в дисертаційній роботі, що стосуються – Законів України: «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики щодо екологічної безпеки», «Про Раду національної безпеки та оборони», «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», «Про відходи», «Про оцінку впливу на довкілля»; проекту Закону України «Про державний екологічний контроль»; Кодексу України про адміністративні правопорушення; Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»; Постанов Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на довкілля», «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля»; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року». Запропоновано Концепцію реформування механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення екології.

19. Підкреслено актуальність розробки та прийняття нормативно-правових актів, що реалізують засади публічного управління у сфері екологічної безпеки в Європейському Союзі на підставі директив та інших документів ЄС, спрямованих на регулювання процесу використання інноваційних технологій у публічному управлінні у контексті реалізації принципів відкритості, прозорості, транспарентності, забезпечення міжвідомчої взаємодії, інтеграції державних і недержавних структур, використання інформаційних систем у створенні ефективного зворотного зв'язку з громадянським суспільством і бізнес-структурами. Досвід країн-членів Європейського Союзу показує, що нормативно-правове закріплення механізму забезпечення публічного управління у сфері охорони довкілля позитивно впливає на розвиток громадської ініціативи, що є необхідним атрибутом інформаційного та громадянського суспільства.

Системне реформування державного управління, взявши за модель публічне управління у сфері охорони природи, ефективного природо-користування, забезпечення екологічної безпеки, та послідовний підхід до впровадження зеленої економіки ставить низку проблем, які потребують детального дослідження, у контексті Стратегії національної безпеки України та Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Для науки адміністративного та екологічного права є перспективними дослідження у сфері правового прогнозування, розробки методології правового прогнозування щодо нормативно-правового регулювання екологічної безпеки, інтелектуального моделювання, оцінки та подолання екологічних помилок у публічному управлінні, ефективного правового механізму забезпечення захищеності національних природних ресурсів та екологічних систем.

Для юридичного оформлення відносин між державними і недержавними суб'єктами публічного управління у сфері екологічної безпеки в процесі забезпечення зворотного зв'язку з громадськими організаціями і громадянами, на підставі міжвідомчої інформаційної взаємодії, необхідним є розвиток теорії адміністративних актів і договорів, адміністративно-процесуального права.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Правове регулювання діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки: *монографія*. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. 424 с.

2. Сірант М. М. Забезпечення статусу біженців у країнах Африки. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. Серія юридична. Зб. наук. праць. Львів: ЛьвДУВС, 2010. Вип. 2. С. 374–379.

3. Сірант М. М. Правове становище біженців: досвід ради Європи. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. Серія юридична. Зб. наук. праць. Львів: ЛьвДУВС, 2010. Вип. 1. С. 452–458.

4. Сірант М. М. Проблеми забезпечення захисту прав окремих категорій біженців. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. Серія юридична. Зб. наук. праць. Львів: ЛьвДУВС, 2010. Вип. 4. С. 380–386.

5. Сірант М. М. Значення та роль адміністративної відповідальності в сучасних умовах. *Митна справа*. 2011. № 5(77). Ч. 2. С. 317–322.

6. Сірант М. М. Екологічна політика держави в контексті сучасних екологічних проблем. *Митна справа*. 2011. № 6(78). Ч. 2. С. 627–631.

7. Сірант М. М. Забезпечення екологічних прав громадян як невід'ємна складова екологічної політики держави. *Митна справа*. 2012. № 4(82). Ч. 2. Кн. 1. С. 284–291.

8. Сірант М. М. Філософсько-правове бачення проблем міжнародного тероризму в сучасному глобалізованому світі. *Наше право*. 2014. № 2. С. 183–188.

9. Сірант М. М. Терор і тероризм як типи агресивної, злочинно-мотивованої поведінки у внутрішніх та міжнародних відносинах. *Європейські перспективи*. 2014. № 2. С. 172–177.

10. Сірант М. М. Взаємовплив процесів правової та економічної трансформації в умовах глобалізації: теоретико-правове дослідження. *Митна справа*. Львів, 2014. № 2. Ч. 2. Кн. 2. С. 3–8.

11. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. *Митна справа*. 2015. № 2. Ч. 2. Кн. 2. С. 154–159.

12. Сірант М. М. Механізми міжнародного права щодо захисту прав дитини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. Львів, 2015. № 824. С. 164–168. (*Index Copernicus*)

13. Сірант М. М. Поліцейське співробітництво України і

Європейського Союзу – правовий аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. Львів, 2016. № 850. С. 353–360. (*Index Copernicus*)

14. Сірант М. М. Досвід імплементації норм про воєнні злочини в кримінальному законодавстві країн ЄС. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. Львів, 2016. № 845. С. 225–230. (*Index Copernicus*)

15. Сірант М. М. Гармонізація податкового законодавства Європейського Союзу в умовах реалізації договору про Асоціацію України та Європейського Союзу. *Jurnalul Juridic national: Teorie si Practica*, 2018. № 2 (30). С. 186–189. (*Moldova*)

16. Сірант М. М. Міжнародний кримінальний Суд як головний орган з протидії агресії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. Львів, 2018. № 876. С. 338–346. (*Index Copernicus*)

17. Сірант М.М. Принципи правового регулювання публічних закупівель в Європейському Союзі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. Львів, 2019. Вип. 23. С. 127–133. (*Index Copernicus*)

18. Sirant M., Paruta O., Andrusyak I. [Legal regulation of public property in the conditions of economic transformation](#). *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5, No. 3. P. 203–206. (*Web of Science; Latvia*)

19. Investigation of crimes of an international character / S. Cherniavskiy, V. Ortynskyy, I. Rohatiuk, L. Udalova, M. Sirant. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22, iss. 5. P. 1–15. (*Scopus; USA*)

20. Myroslava Sirant. Legal security for environmental offenses. *Jurnalul juridic național: Teorie și practică*. 2020. № 1. С. 161–166. (*Moldova*)

21. Сірант М.М. Доктринальний підхід до визначення екологічної шкоди у Європейському Союзі та в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 14. С. 76–84.

22. Сірант М.М. Ліцензійно-дозвільні засоби забезпечення екологічної безпеки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Юриспруденція». 2020. № 44. С. 102–106.

23. Сірант М.М. Особливості адміністративно-правових гарантій реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище. *Правові новели*. 2020. № 10. Том 2. С. 77–84.

24. Сірант М. Мета та завдання державного екологічного нагляду у сфері поводження з відходами. *Юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 88–97.

25. Сірант М.М. Правова інформованість у галузі екології як необхідне право громадян. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4 (70). С. 61–67.

26. Сірант М.М. Гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє природне середовище. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 4 (33).

С. 49–54.

27. Сірант М.М. Інструментальна основа механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки. *Публічне право*. 2020. № 3 (39). С. 113–122.

які засвідчують апробацію матеріалів дослідження:

28. Сірант М. М. Визнання примату міжнародного права як основоположна засада Конституції України. *Теорія та практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*: матеріали Першої науково-практичної конференції (м. Львів, 30 квітня 2015 р.). Львів. 2015. С. 123–126.

29. Сірант М. М. Вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб в контексті захисту прав людини в Україні. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: Збірник тез IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 травня 2015 року). Львів. 2015. С. 18–20.

30. Сірант М. М. Міжнародна міграція в умовах глобалізації. *Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси в контексті державотворення в процесі євроінтеграції*: збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Львів, 8–9 лютого 2016 року). Львів. 2016. С. 83–84.

31. Сірант М. М. Захист трудових прав громадян України за кордоном. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*: матеріали Другої науково-практичної конференції (м. Львів, 29 квітня 2016 року). Львів. 2016. С. 193–198.

32. Сірант М. М., Дроздовська Ю. Злочини міжнародного характеру як одна із основних проблем у світовому просторі. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*: матеріали Другої науково-практичної конференції (м. Львів, 29 квітня 2016 року). Львів. 2016. С. 281–286.

33. Сірант М. М., Сапій М. Особливості захисту прав цивільного населення під час збройних конфліктів. *Конституційний процес в Україні в контексті євроінтеграції*: матеріали учасників всеукраїнської науково-практичної заочної конференції студентів та молодих учених (м. Львів, 27 травня 2016 року). Львів. 2016. С. 45–56.

34. Сірант М. М. Законодавство ЄС щодо імміграції з третіх країн. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: збірник тез VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 30 травня 2017 р.). Львів. 2017. С. 88–90.

35. Сірант М. М., Арендач М. І. Проблема трудової міграції українців в країнах Європейського Союзу. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи*: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 31 жовтня 2017 року). Львів. 2017. С. 82–85.

36. Сірант М. М., Шиккульська Х. В. Угода про асоціацію: стан і перспективи. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи*: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 31 жовтня 2017 року). Львів. 2017. С. 35–38.

37. Сірант М. М. Правовий статус осіб, переміщених у зв'язку зі збройним конфліктом. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*: збірник матеріалів учасників Четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 квітня 2018 року). Львів. 2018. С. 100–103.

38. Сірант М. М. Майнові права біженців та внутрішньо переміщених осіб в умовах збройного конфлікту. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: збірник тез VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 30 травня 2018 року). Львів. 2018. С. 38–40.

39. Сірант М. М. Сучасні тенденції вдосконалення національного законодавства окремих країн у сфері боротьби із нелегальною міграцією. *Моделі допомоги на шляху інтеграції внутрішньо переміщених осіб*: збірник тез учасників міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Львів, 12 грудня 2017 р.). Львів. 2017. С. 85–88.

40. Сірант М. М. Адаптація принципів правового регулювання публічних закупівель до вимог Європейського Союзу. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи*: матеріали учасників II-ої заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 23 листопада 2018 року). Львів. 2018. С. 58–62.

41. Сірант М. М. Забезпечення екологічної безпеки – пріоритетне завдання для держави і особистості. *Права людини та національна безпека*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2019 р.). Львів. 2019. С. 228–230.

42. Сірант М. М., Дорош Ю. А. Права людини на сприятливе навколишнє середовище у міжнародному та національному праві. *Права людини та національна безпека*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2019 р.). Львів. 2019. С. 224–228.

43. Сірант М. М. Незаконна міграція в контексті екологічної міграції. *Сучасні механізми протидії торгівлі людьми*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 4 грудня 2020 року). Львів. 2020. С. 133–136.

44. Сірант М. М. Судовий захист – конституційна гарантія місцевого самоврядування у сфері екології. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи*: збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 16 жовтня 2020 р.). Львів. 2020. С. 211–213.

45. Сірант М. М. Інформаційні технології в управлінні екологічними

процесами. *Розвиток науки та техніки: проблеми і перспективи*: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з нагоди відзначення Дня науки – 2020 в Україні (м. Київ, 21 травня 2020 р.). Київ. 2020. С. 532–534.

46. Сірант М. М. Проблеми формування екологічної правосвідомості в сучасному інформаційно-правовому просторі. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики*: матеріали наукового семінару (Львів, 19 червня 2020 р.). Львів. 2020. С. 330–334.

47. Kryshchanovych M., Sylkin O., Petrovskyi P., Sirant M., Stetsyuk N. The methodology of hierarchical ordering of threats to economic security as the basis for educational and practical application for the management of IT sphere enterprises. *Advanced computer information technologies (ACIT): proceedings 2020 10th International conference* (Degendorf, Germany, 16–18 September 2020). 2020. С. 639–642.

праці, що додатково відображають результати дослідження:

48. Сірант М. М. Вплив глобалізаційних процесів на формування потоків трудової міграції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. Львів. 2014. № 782. С. 38–43.

АНОТАЦІЯ

Сірант М. М. Адміністративно-правова характеристика діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2021.

Дисертація присвячена комплексній адміністративно-правовій характеристиці діяльності органів публічної влади у сфері забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів, удосконалення системи, методів і напрямів розвитку державного управління в галузі навколишнього природного середовища в нових соціально-економічних та екологічних умовах, аналіз чинного законодавства, що регламентує питання охорони довкілля та виявлення основних тенденцій розвитку законодавства, що забезпечує екологічну безпеку держави та вироблення на цій основі оптимального адміністративно-правового механізму управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

Екологічна безпека розглянута у контексті національної безпеки держави, а також, що найголовніше, безпеки людини. Центральною ідеєю висловлено те, що проблеми у сфері забезпечення екологічної безпеки,

зокрема дефіцит ресурсів, погіршення стану довкілля, виснаження озонового шару тощо, можуть призвести до жорстоких конфліктів між державами та суспільствами, що не можна відокремлювати від глобальної безпеки. При цьому пріоритет повинен ставитись на безпеці людини, а отже, діяльність органів публічної влади має концентруватись на питаннях вразливості та спроможності вирішувати проблеми суспільства, яке стикається з природними та техногенними небезпеками в умовах, що стрімко змінюються. Констатовано, що в чинному законодавстві термін «екологічна безпека» не набув нового еколого-правового змісту і, в певному сенсі, повторює положення природоохоронного законодавства.

Ключові слова: екологічна безпека, навколишнє природне середовище, екологія, природокористування, викиди, атмосферне повітря, екологічна криза, глобалізаційні виклики, біологічне різноманіття, органи публічної влади.

АННОТАЦІЯ

Сирант М. М. Административно-правовая характеристика деятельности органов публичной власти по обеспечению экологической безопасности в условиях глобализационных вызовов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право» – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2021.

Диссертация посвящена комплексной административно-правовой характеристике деятельности органов публичной власти в сфере обеспечения экологической безопасности в условиях глобализационных вызовов, совершенствования системы, методов и направлений развития государственного управления в области окружающей природной среды в новых социально-экономических и экологических условиях, анализу действующего законодательства, регламентирующего вопросы охраны окружающей среды и выявлению основных тенденций развития законодательства, обеспечивающего экологическую безопасность государства и выработке на этой основе оптимального административно-правового механизма управления в сфере охраны окружающей природной среды и обеспечения экологической безопасности.

Экологическая безопасность рассмотрена в контексте национальной безопасности государства, а также, что самое главное, безопасности человека. Центральной идеей высказано то, что проблемы в сфере обеспечения экологической безопасности, в частности дефицит ресурсов, ухудшение состояния окружающей среды, истощение озонового слоя и т.д., могут привести к жестоким конфликтам между государствами и обществами, что нельзя отделять от глобальной безопасности. При этом приоритет должен ставиться на

безопасности человека, а следовательно, деятельность органов публичной власти должна концентрироваться на вопросах уязвимости и способности решать проблемы общества, сталкивается с природными и техногенными опасностями в условиях, что стремительно меняются. Констатировано, что в действующем законодательстве термин «экологическая безопасность» не получил нового эколого-правового содержания и, в определенном смысле, повторяет положения природоохранного законодательства.

Констатировано, что мировые кризисы и вызовы провоцируют появление глобальных проблем, вызывающих всеобъемлющее, угрожающее положение государств, организаций, международных организаций и лиц. Развитие общества, научно-технический прогресс и информатизация всех сфер жизни провоцирует потребность выбора обществом, поставить в приоритет – восстанавливаемость ресурсов, а в широком смысле это жизнь будущих поколений, или дальнейший экономический рост. Обновленная правовая и социальная идеология должна появиться на всех уровнях – от всеобъемлющих транснациональных корпораций, к личному разумному экологическому потреблению.

Правовую политику в сфере экологии подано как одну из форм проявления государственной политики, особый вид этой политики, отражает стратегические ориентиры и практические направления деятельности в правовой сфере жизни общества, что наглядно проявляется в документах стратегического планирования: Целях устойчивого развития Украины на период до 2030 года стратегии национальной безопасности Украины, Основных принципах (стратегии) государственной экологической политики Украины на период до 2030 года, национальной стратегии развития гражданского общества.

Доказано, что эффективная политика экологической безопасности государства может быть такой при использовании экологических инноваций, под которыми понимают новые продукты, технологии и способы организации производства, обеспечивающие охрану окружающей среды. В широком смысле экологические инновации, или «эко-инновации», могут быть определены как инновации, что включают в себя новый или модифицированный процесс, методы, системы и продукты, приносящие пользу окружающей среде и способствуют экологической устойчивости. Определено, что инновационные стратегии в формировании и реализации государственной политики экологической безопасности заключаются в восстановлении и обновлении системы государственного стимулирования ресурсосберегающих и природоохранных разработок и их соответствия требованиям стратегии устойчивого развития и экологической безопасности страны, а также интеграции экологической политики путем совершенствования системы интегрированного экологического управления.

Ключевые слова: экологическая безопасность, окружающая

природная среда, экология, природопользование, выбросы, атмосферный воздух, экологический кризис, глобализационные вызовы, биологическое разнообразие, органы публичной власти.

ANNOTATION

Sirant M. M. Administrative and Legal characteristics of public authorities to ensure environmental safety in the face of globalization challenges. – *Printed as a manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of legal sciences on a specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law» – Lviv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2021.

The dissertation is devoted to the complex administrative and legal characteristics of public authorities in the field of environmental security in the context of globalization challenges, improving the system, methods and directions of public administration in the field of environment in the new socio-economic and environmental conditions, analysis of current legislation issues of environmental protection and identification of the main trends in the development of legislation that ensures the environmental security of the state and the development on this basis of the optimal administrative and legal mechanism for managing the environment and environmental safety.

Environmental security is considered in the context of national security, as well as, most importantly, human security. The central idea is that environmental security problems, such as resource scarcity, environmental degradation, ozone depletion, etc., can lead to violent conflicts between states and societies that cannot be separated from global security. At the same time, priority should be given to human security, and therefore, the activities of public authorities should focus on issues of vulnerability and ability to address the problems of a society that faces natural and man-made hazards in rapidly changing conditions. It is stated that in the current legislation the term «environmental safety» has not acquired a new environmental and legal meaning and, in a sense, repeats the provisions of environmental legislation.

Key words: ecological safety, environment, ecology, nature management, emissions, atmospheric air, ecological crisis, globalization challenges, biological diversity, public authorities.

Підписано до друку 01.03.2021 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 1,9.
Зам. № 3. Наклад 100 пр.

Надруковано в «Видавництво Людмила».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 5303 від 02.03.2017.
«Видавництво Людмила»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: + 38 050 469 7485, 068 340 8332
E-mail: lesya3000@ukr.net